

Pripomíname si ...

November 2020

1. novembra

Vajdovský, Ján Karol

„(1. 11. 1830 Kežmarok – 21. 5. 1914 Spišské Vlachy)

- teológ, historik umenia, pamiatkar
- po stredoškolských štúdiách, ktoré skončil v Rožňave, študoval teológiu na Viedenskej univerzite ako chovanec Pázmanea
- po kňazskej vysviacke sa stal kaplánom v Kežmarku, ale neskôr pokračoval v štúdiu na Augusineu vo Viedni, ktoré ukončil doktorátom teológie
- vrátil sa za kaplána do Kežmarku
- bol profesorom morálnej a pastorálnej teológie, súčasne prefektom v spišskom seminári
- v ďalšom období sa stal farárom v Spišských Vlachoch a bol prísediacim biskupského konzistória
- jeho meno je nerozlučne späté s dejinami kunsthistórie u nás
- po náleze fresiek v Žehre publikoval o nich štúdie v časopise Archeológiai Értesítő (Archeologické zvesti, 1871) a Új Magyar Sion (Nový uhorský Sion, 1871)
- tým na seba upozornil odbornú verejnosť a stal sa členom celouhorskej komisie na ochranu a súpis pamiatok pre oblasť Spiša
- po vzniku Krajinského výboru pre umelecké pamiatky sa stal členom jeho odbornej komisie na ochranu pamiatok
- bol spoluzakladateľom a do konca života podpredsedom Spišského dejepisného spolku
- podrobne skúmal, publikoval a propagoval umelecké pamiatky Spiša, najmä nástenné maľby v Žehre, Levoči a v Spišských Vlachoch, ale aj pamiatkové kostoly v Spišskom biskupstve, ktorých súpis urobil a staral sa o ich ochranu
- jeho najvýznamnejším dielom, ktoré vydal spolu s Karolom Divaldom a dodnes je jedným zo základných diel dejín umenia na Slovensku, je kniha Szepesvármegyé művészeti emlékei I-III (Umelecké pamiatky Spiša, 1905-1907) (Pašteka 2000, s. 801)¹.

Ján Karol Vajdovský v médiách:

<http://aplikacia.kezmarok.sk/vajdovsky-jan/>

2. novembra

Divald, Karol

„(2. 11. 1830 Banská Štiavnica – 7. 11. 1897 Prešov)

- priekopník fotografie, lekárnik
- vyštudoval evanjelické lýceum a následne sa zapísal na štúdium farmácie na Lekársku fakultu viedenskej univerzity

¹ PAŠTEKA, Július. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. 2000.

- po absolutóriu pôsobil ako lekárnik krátko v rakúskom Voralbegu a po príchode na Slovensko bol niekoľko rokov lekárnikom v Bardejove
- bol zakladateľom lekárne v Giraltovciach
- šesťdesiate roky 19. stor. zasvätil Divald fotografickým experimentom a zdokonaľovaniu sa v tomto výtvarno-remeselnom odbore, ktoré sa v Európe veľmi intenzívne rozvíjalo
- ako prvý nielen v Prešove, ale aj v širšom okolí sa odhodlal rozšíriť svoju profesionálnu pôsobnosť na činnosť fotografa
- otvoril svoj prvý fotografický ateliér (Bartunek 2001, s. 48)²
- venoval sa ateliérovej portrétovej fotografii, no čoskoro sa začal zaujímať aj o fotografovanie krajín
- k jeho prvým krajinárskym fotografiám patria zábery z Vysokých Tatier
- prvý Divaldov fotografický album Vysokých Tatier obsahoval 30 záberov
- postavy výletníkov a zrejme aj Divaldových pomocníkov v dobových odevoch nás informujú o vtedajšej výstroji návštevníkov hôr, rovnako ako zábery Starého Smokovca a prvých horských chát o tatranskej architektúre tohto obdobia
- Divaldovo účinkovanie v Tatrách vyvrcholilo otvorením fotoateliéru v Starom Smokovci (Haaková 1987, s. 28)³.

4. novembra

Fischer, Daniel

„(4. 11. 1695 Kežmarok – 18. 9. 1746 Debrecín, Maďarsko)

- lekár
- strednú školu skončil v Kežmarku
- zapísal sa na lekársku fakultu univerzity vo Wittenbergu, získal licenciát, na základe ktorého začal lekársku prax v rodnom meste
- neskôr dosiahol na wittenberskej univerzite titul doktora medicíny
- svoju veľkú kariéru začal ako domáci lekár grófa von Promnitza a skončil ako lekár pačinského kniežatstva
- pracoval ako mestský lekár
- za krátky čas získal všeobecné uznanie spoločnosti a bol vymenovaný za lekára Spišskej a Liptovskej župy
- čoskoro bol domácim lekárom biskupa Csákyho vo Veľkom Varadíne
- medzi jeho objavy patrili známe farmaceutické preparáty
- bol zaradený medzi členov Collegium Academiae Imperatoriae Leopoldino-Carolinae Naturae Curiosorum v Erfurte v Nemecku
- napísal desať závažných rozpráv a väčší počet kazuistických chorobopisov
- Fischer bol prvým lekárom na Spiši, ktorý sa zaoberal anatomiccko-patologickými zmenami v pôrodnictve a ženskými chorobami
- Fischera poznali aj na dvore cisára Karola VI., ktorý mu udelil titul šľachtica
- Daniel Fischer viedol v Kežmarku súkromnú lekársku školu
- Fischer zomrel v roku 1746 na chorobu, ktorá bola v Uhorsku známa pod názvom scömör; jej príznaky pripomínali s najväčšou pravdepodobnosťou akútnu otravu z jedla s anafilaktickým otrasom a silnými príznakmi alergie (Martinczak 1973, s. 201-203)⁴.

² BARTUNEK, Anton. *Osobnosti slovenského lekárnictva*. 2001.

³ HAAKOVÁ, J. *Karol Divald – prvý tatranský fotograf*. 1987.

Daniel Fischer v médiách:

[https://sk.wikipedia.org/wiki/Daniel_Fischer_\(lek%C3%A1r\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Daniel_Fischer_(lek%C3%A1r))

[https://www.pietakezmarok.sk/fischer-](https://www.pietakezmarok.sk/fischer-daniel/?fbclid=IwAR2vs8nD5Xjg9RhnObReexDy9jOpBM_RZCplau7oTtxNfmCsBAxrfoMu_Ks)

[daniel/?fbclid=IwAR2vs8nD5Xjg9RhnObReexDy9jOpBM_RZCplau7oTtxNfmCsBAxrfoMu_Ks](https://www.pietakezmarok.sk/fischer-daniel/?fbclid=IwAR2vs8nD5Xjg9RhnObReexDy9jOpBM_RZCplau7oTtxNfmCsBAxrfoMu_Ks)

<https://www.mat.savba.sk/MATEMATICI/matematici.php?cislo=47>

[https://sk.unionpedia.org/Daniel_Fischer_\(lek%C3%A1r\)](https://sk.unionpedia.org/Daniel_Fischer_(lek%C3%A1r))

4. novembra

Lány-Jacobi, Pavol

„(4. 11. 1725 Kežmarok – 1766 Kežmarok)

- lekár
- chodil do školy v Kežmarku
- medicínu študoval na univerzite v Jene a Greifswalde
- po skončení štúdií sa vrátil do rodného mesta, kde pôsobil ako mestský lekár až do svojej smrti
- venoval sa aj literatúre, mal veľkú knižnicu, z nej časť prešla do dnešnej lyceálnej knižnice
- zomrel ako slobodný (Baráthová 2009, s. 180)⁵.

7. novembra

Klein, Samuel

„(18. 10. 1784 Vrbov – 7. 11. 1835 Poprad-Veľká)

- náboženský spisovateľ
- študoval na evanjelickom lýceu v Kežmarku a na univerzite v Lipsku
- bol evanjelickým farárom v Poprade-Veľkej
- vybudoval nový evanjelický kostol
- vďaka nemu patrilo archív k najbohatším v senioráte, lebo nazbieral množstvo archívnych dokumentov
- bol autorom učebnice náboženstva, kázní, ako aj praktických rád pre domácnosť, cirkevno-historických prác
- bol seniorátskym notárom, neskôr seniorom (Anonym 2002, s. 5)⁶.

⁴ MARTINCZAK, František. *Medicína na Spiši v rokoch 1412-1770*. 1973.

⁵ BARÁTHOVÁ, Nora, Erika CINTULOVÁ, Jaroslav GROCHOLA, Lucia HARTINGEROVÁ, Milan CHOMA, Vladimír JANČEK, Andrej JANOVSKÝ, Klára KUBIČKOVÁ, Mikuláš LIPTÁK a Jana VÍZNEROVÁ. *Osobnosti Kežmarku: (1206 – 2009)*. 2009.

⁶ ANONYM. *Mená historicky významných osobností pre symbolický cintorín (2)*. 2002.

11. novembra

Bene, Bruno

„(9. 6. 1887 Ľubica – 11. 11. 1960 Kežmarok)

- pedagóg, redaktor týždenníka Karpaten-Post
- študoval v Kežmarku, potom v učiteľskom ústave v Spišskej Novej Vsi a nakoniec v Budapešti na inštitúte pre učiteľov meštianskych škôl
- dva roky učil v Orosháze na juhu Maďarska, potom v Kežmarku
- bol riaditeľom na dievčenskej meštianskej škole a zároveň aj na trojročnej Odbornej škole pre ženské povolania a dvojročnom učiteľskom ústave pre domáce náuky a ženské ručné práce
- bol predsedom Nemeckého učiteľského združenia ČSR a Spolku kežmarských obchodníkov a živnostníkov
- pôsobil aj ako folklorista, redaktor Zipser Heimat (Spišskej domoviny), spolupracovník Karpathen-Post (Karpatská pošta)
- bol spoluvorcom speváckych slávností a stretnutí spišských speváckych spolkov
- spolupracoval v Slobodnom lýceu v Kežmarku, nemeckých kultúrnych združení
- bol režisérom pri rôznych predstaveniach ochotníckych spolkov
- pracoval ako mestský a okresný archivár, kde sa zaslúžil o usporiadanie a sprístupnenie týchto archívov
- bol spoluzakladateľom mestského Múzea v Kežmarku a jeho správcom
- vypracoval kartotéku spišských hnutelných pamiatok (Baráthová 2009, s. 35)⁷.

22. novembra

Janovský, Juraj (Jiří)

„(14. 12. 1923 Praha – 22. 11. 2000 Poprad, pochovaný v Tatranskej Lomnici)

- lekár, dobrovoľný pracovník Horskej služby
- ukončil Lekársku fakultu Karlovej univerzity v Prahe
- pracoval v Okresnom ústave národného zdravia v Liptovskom Mikuláši a vo vojenskej nemocnici v Ružomberku
- bol prednostom na chirurgickom oddelení Nemocnice s poliklinikou v Poprade
- neskôr pracoval ako okresný chirurg v Poprade, viedol cievnú poradňu, bol chirurgom chirurgickej ambulancie a potom traumatologickej ambulancie
- od svojho príchodu do Popradu sa zapojil do činnosti Horskej služby vo Vysokých Tatrách
- robil kurzy prvej pomoci pre chatárov, pracovníkov chat a dobrovoľných členov Horskej služby
- prišiel s nápadom zásobovať chaty zdravotníckym materiálom
- neskôr odišiel do dôchodku, avšak ďalej pokračoval v práci ako samostatne pracujúci lekár v traumatologickej ambulancii (Kollárová 2004, s. 98-99)⁸.

⁷ BARÁTHOVÁ, Nora, Erika CINTULOVÁ, Jaroslav GROCHOLA, Lucia HARTINGEROVÁ, Milan CHOMA, Vladimír JANČEK, Andrej JANOVSKÝ, Klára KUBIČKOVÁ, Mikuláš LIPTÁK a Jana VÍZNEROVÁ. *Osobnosti Kežmarku: (1206 – 2009)*. 2009.

⁸ KOLLÁROVÁ, Zuzana, Richard BEKES, Magdaléna BEKESOVÁ, Jana KUŠNIRÁKOVÁ, Július MALIČKÝ, Božena MALOVCOVÁ, Daniela MLYNÁRČIKOVÁ a Peter ROTH. *Biografický slovník mesta Poprad*. 2004.

28. novembra

Bednár, Andrej

„(28. 11. 1945 Matiašovce, okr. Kežmarok – 21. 11. 2006 Kežmarok)

- publicista, historik, zberateľ ľudovej slovesnosti, autor veršov
- svojimi článkami reagoval na život v meste Poprad a okolí
- bol autorom zbierky poézie a spišských povestí
- venoval sa etnografickému výskumu Zamaguria a podtatranskej oblasti
- medzi jeho samostatné publikácie patria: Zuniaca nádej, 1997 [zbierka poézie]; Orloj dávnej púte, 2003 [povesti spod Spišskej Magury]; Zrkadlo Matiašoviec, 2005 [história obce]; Zamagurským chodníčkom, 2006 [humorné príbehy spod Spišskej Magury]; Rezbár spod Pukanca, [o rezbárovi M. Semančíkovi], Kyvadlo času, 2006 [rukopis]; Perlenie vín v Dunajci, 2006 [poézia]; Za kopcom Spišskej Magury [rozprávky] (Anonym, 2015)⁹.

⁹ ANONYM. Biografický slovník Popradu. 2015.

Udalosti (vyberáme ...)

705. výročie (1315)

Vznik obce Nová Lesná

„Miesto, kde sa nachádza Nová Lesná, je veľmi staré. Prvé stopy človeka našli archeológovia na neďalekej vyvýšenine Burich. Išlo asi o 700 kamenných úštepov z konca paleolitu, ktoré patrili swiderienskej kultúre – lovcov sobov. Ďalšie miesto, ktoré osídlil človek koncom doby kamennej v eneolite, sa nachádza severne od obce v lokalite Pod lesom. Burich je vyvýšenina západne od Novej Lesnej, z jednej strany chránená Anenským potokom, z druhej močaristými lúkami. Slovania prišli na územie Novej Lesnej niekedy v 10. storočí, o čom priniesol dôkaz, archeologický výskum pohrebiska pri katolíckom kostole. Ak tu bol cintorín, bola tu i osada, a to napriek tomu, že prvá písomná zmienka, od letopočtu ktorej počítame vznik dediny, pochádza až z roku 1315. Veľká časť obce patrila rodine Berzeviczyovcov až do zrušenia poddanstva. Obyvateľstvo Novej Lesnej sa v minulosti živilo pestovaním ľanu, povozníctvom, poľovníctvom, podomovým obchodom. Žili tu Slováci, Nemci, Maďari, neskôr i Cigáni. Názov tejto obce sa v priebehu času menil. Podľa zakladateľov sa latinsky nazývala Villa Menhardi, Nemci ju volali Menatwatorph, Manardwaldorf a Neuwalddorf, Maďari Erdeufalwa, Felsöwerdewfalwa, Slováci Nowa Lesná. Záľubou i možnosťou zárobku mnohých Novolesňanov bolo horolezectvo a horské vodcovstvo. Najznámejším horským vodcom bol spišský Nemec, učiteľ Ján Still (1805-1890), ktorý prvýkrát vystúpil na Gerlachovský štít už v roku 1834 a od roku 1872 vodieval na Gerlach aj turistov. Za I. ČSR sa obyvatelia okrem tradičných zamestnaní venovali aj práci v tatranských podnikoch cestovného ruchu. Dnes časť obyvateľov pracuje v priemyselných podnikoch v Poprade, Matejovciach a vo Vysokých Tatrách (Kontríková 2011, s. 10)¹⁰.

¹⁰ KONTRÍKOVÁ, Iveta. Nová Lesná s históriou od konca paleolitu. 2011.

120. výročie (1900)

Vybudovanie telefónnych sietí v okrese Levoča, Poprad a Kežmarok

„O vybudovaní telefónnej siete na Spiši rokovala porada zainteresovaných inštitúcií v Levoči už v júni 1894. Istá ťažkosť spočívala v tom, že od každého mesta sa žiadali aspoň tri prihlášky na telefónny aparát a okrem toho dodanie stĺpov a i. Preto sa podobná schôdzka zainteresovaných miest na Spiši opäť zišla v novembri 1897 v Kežmarku a ustálila už konkrétne podmienky pre vybudovanie tejto siete. Vec sa dala do pohybu až vtedy, keď sa jej ujala župa. Šlo jej o to, aby Levoču – sídlo župy – spojila so sídlami slúžnovských úradov. V roku 1899 vybrala príspevky jednotlivých miest na telefonizáciu a rozhodla, že sieť sa postaví v r. 1900 najskôr na týchto linkách: 1. Levoča-Spišské Podhradie-Spišské Vlachy-Krompachy-Gelnica; 2. Levoča-Spišská Nová Ves; 3. Levoča-Ruskinovce-Ľubica-Kežmarok. Práce boli v uvedenom roku skutočne vykonané a v júni boli administratívne pochôdzky liniek. Telefónnu sieť zapojili v novembri 1900. Okrem predtým plánovaných liniek sa uskutočnilo aj spojenie Kežmarku so Spišskou Belou, Matejovcami, Spišskou Sobotou, Popradom a Veľkou. Na jar 1901 mali napojiť aj Vysoké Tatry, ktoré s Popradom mali telefónne spojenie už v r. 1895. Levoča bola centrálnou pre všetky uvedené linky. Telefón spočiatku slúžil predovšetkým úradom. Prvá medzimestská telefónna sieť medzi Levočou, Gelnicou, Spišskou Novou Vsou, Popradom, Spišskými Vlachami, Tatranskou Lomnicou a Starým Smokovcom bola otvorená 14. októbra 1905. Obyčajný trojminútový rozhovor stál 2 koruny, súrny až 6 korún (Chalupecký 1975, s. 174)¹¹.

¹¹ CHALUPECKÝ, Ivan. Dejiny Levoče 2. 1975.

105. výročie (1915)

Výchrica vo Vysokých Tatrách

„18. novembra 1915 zúrila vo Vysokých Tatrách plných 21 hodín víchrica, ktorej následky prekonalí všetky kalamity, ktoré dovtedy Vysoké Tatry postihli: vznikol súvislý polom s rozmermi asi 6,5 x 2,5 km s centrom v oblasti Starého Smokovca, ktorý sa končil na západe pri Danielovom dome a na východe v Tatranskej Lomnici. V tejto oblasti sa nachádzalo asi 219 000 a na niekoľkých ďalších polomoch asi 50 000 m³ dreva, ktoré bolo treba urýchlene spracovať. Výchrica poškodila veľa budov a aj na zariadeniach T. H. É. V. napáchala značné škody: zvalila a zohla veľký počet stožiarov trakčného vedenia, popadané stromy na viacerých miestach strhli trakčné vedenie električky a prerušila aj zásobovanie osád elektrinou. O rozsahu škôd, svedčí, že dopravu do Starého Smokovca sa podarilo obnoviť po štyroch týždňoch, dopravu do Starého Smokovca sa podarilo obnoviť po štyroch týždňoch, dopravu do Tatranskej Polianky až pred začiatkom letnej sezóny. Traduje sa, že víchrica zničila aj remízu v Starom Smokovci, čomu však odporuje skutočnosť, že v zozname budov a objektov, ktorý T. H. É. V. zostavili v roku 1918 ako podklad na pripojenie sa k „Dohode o vzájomnej úhrade škôd súkromných železníc Uhorska“, je remíza ešte uvedená v hodnote 40 000 korún, ktorý by ako ruina, pravdepodobne nemala (Szojka [2013], s. 198)¹².

¹² SZOJKA, Ladislav. Dejiny Tatranskej elektrickej železnice. [2013].

Zoznam bibliografických odkazov

- ANONYM, 2015. *Biografický slovník Popradu: Písmeno B* [online]. [cit. 2015-10-09]. Dostupné z: http://www.kniznicapp.6f.sk/biografickyslovník/index.php?option=com_content&view=article&id=50:bednar-andrej&catid=35:pismeno-b&Itemid=56
- ANONYM, 2002. Mená historicky významných osobností pre symbolický cintorín (2). In: *Poprad*. Roč. 13 (24), č. 57, s. 5.
- BARÁTHOVÁ, Nora, Erika CINTULOVÁ, Jaroslav GROCHOLA, Lucia HARTINGEROVÁ, Milan CHOMA, Vladimír JANČEK, Andrej JANOVSÝ, Klára KUBIČKOVÁ, Mikuláš LIPTÁK a Jana VÍZNEROVÁ, 2009. *Osobnosti Kežmarku: (1206 – 2009)*. Kežmarok: Jadro. ISBN 978-80-89426-02-7.
- BARTUNEK, Anton, 2001. *Osobnosti slovenského lekárnictva*. Osveta: Martin. ISBN 80-8063-085-2.
- HAAKOVÁ, J, 1987. Karol Divald – prvý tatranský fotograf. In: *Vysoké Tatry*. Roč. 26, č. 2, s. 28.
- CHALUPECKÝ, Ivan, 1975. *Dejiny Levoče 2*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana, Richard BEKESS, Magdaléna BEKESOVÁ, Jana KUŠNIRÁKOVÁ, Július MALIČKÝ, Božena MALOVCOVÁ, Daniela MLYNÁRČIKOVÁ a Peter ROTH, 2004. *Biografický slovník mesta Poprad*. Poprad: Mestský úrad. ISBN 80-969037-6-4.
- KONTRÍKOVÁ, Iveta, 2011. Nová Lesná s históriou od konca paleolitu. In: *Podtatranské noviny*. Roč. 52, č. 25, s. 10.
- MARTINCZAK, František, 1973. Medicína na Spiši v rokoch 1412-1770. In: *Spiš: vlastivedný zborník 3-4*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, s. 133-249.
- PAŠTEKA, Július, 2000. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. LÚČ: Bratislava. ISBN 80-7114-300-6.
- SZOJKA, Ladislav, [2013]. *Dejiny Tatranskej elektrickej železnice*. [Bratislava]: HMH. ISBN 978-80-969725-3-1.